

Lietuviškojo paveldo užsienyje tyrinėtojas Augustinas Žemaitis: „Daugeliu atvejų lietuviškas paveldas išlieka būtent lietuvių bendruomenių dėka“

Audronė JONIKIENĖ

„Kad lietuvių palikuonys susidomėtų kilme, svarbu ne tik lietuviškam paveldui Amerikoje, bet ir Lietuvai – juk tie žmonės yra potencialūs turistai, galintys atvykti į Lietuvą, potencialūs investuotojai į Lietuvą“, – teigia patyręs keliautojas, teisininkas ir tinklaraštininkas Augustinas Žemaitis, kurio sukurta enciklopedinė svetainė „Gabalėliai Lietuvos“ (gabaleliailietuvos.lt) ir pirmasis interaktyvus lietuviškų vietų Amerikoje žemėlapis „Tikslas – Amerika“ (tikslasamerika.lt) sulaukia vis didesnio pasaulio lietuvių susidomėjimo.

Įgyvendindamas pastarąjį projektą Augustinas su savo žmona Aiste įveikė per 33000 km, aplankė daugiau kaip 750 objektų ir susitiko su maždaug 1400 žmonių. „Projektas nebūtų įmanomas, jei ne Amerikos lietuvių pasakojimai, galimybė patekti į JAV lietuvių bažnyčių, klubų rūmų vidų“, – sako Augustinas Žemaitis, sutikęs papasakoti apie lietuviškojo paveldo svetur paieškas, išpūdingiausias lietuviškas vietas Amerikoje ir pasidalyti mintimis, kaip paskatinti jaunimą domėtis savo šaknimis ir puoselėti protėvių palikimą.

Esate aplankęs per šimtą pasaulio šalių, bet keliaudamas neapsiribojate vien naujų išpūdžių ir potyrių paieškomis. Kaip kilo mintis įprasmingi savo

keliones renkant informaciją apie lietuviškąjį paveldą pasaulyje svetainei „Gabalėliai Lietuvos“, rengiant interaktyvų lietuviškų vietų Amerikoje žemėlapi „Tikslas - Amerika“?

Keliaudamas pamačiau, kiek daug yra labai įdomių, Lietuvos istorijai ir menui svarbių vietų, apie kurias informacijos nebuvo išvis arba ji buvo sunkiai pasiekama, pasenusi (aptinkama tik senose knygose, laikraščiuose). Tai – LDK pilys ir rūmai (2012 m. ir apie jas dar rašyta gana mažai), Amerikos lietuvių bažnyčios (kai kurios didesnės ir puošnesnės už Lietuvos katedras) ir kapinės, žymių lietuvių kapai, lietuviškai pavadintos vietos, paminklai ir atminimo lentos lietuviams (pvz., tremtiniam Kazachstane), Amerikos lietuvių klubų rūmai (ne vieni – senesni nei pati Lietuvos Respublika) ir t. t.

Augustinas Žemaitis su žmona Aiste

Nutariau surinkti visa tai į vieną vietą – internetinę svetainę, kurią galėtų skaityti bet kas iš bet kur („Gabalėliai Lietuvos“ yra parašyti lietuviškai ir angliškai) ir kurioje informacija būtų atnaujinama. Visų pirma surinkau informaciją iš man prieinamų šaltinių – bet ten jos mažai, tad galiausiai viską galėjau „įtvirtinti“ tik aplankęs vietas pats, pakalbėjęs su jas kūrusiais ir prižiūrėjusiais lietuviais.

Padarau ir nuotraukas, nufilmuoju – daugybės vietų nuotraukų išvis nebuvo ar galbūt buvo tik kažkieno privačiuose albumuose, neprieinamuose „žmogui iš šalies“.

Supratau, kad jei ne aš – to niekas nepadarys, ir ėmiausi šio sumanymo. O padaryti reikia skubiai. Ta informacija „smenga į užmarštį“. Kai kurie objektai nyksta – dalis jų vien dėl to, kad yra pamiršti. Pavyzdžiui, vos nenugriautas didžiulis paminklas lietuviams Rio de Žaneire, nes buvo pamirštas ir lietuviai nieko nebežinojo apie jo situaciją. Bet, kai paskleidėme apie jį informaciją Brazilijos lietuvių bendruomenei ir konsulatui, pavyko išgelbėti.

Kiti objektai taip greitai nenyksta, bet nyksta jų istorijos – kartu su išmirstančia senąja tai prisimenančia karta. Mes turime ir „Youtube“ kanalą „Gabalėliai Lietuvos“, kur įrašinėjame interviu su tais, kurie kūrė ir prižiūrėjo tuos objektus. Dalis interviu rodyta ir per 50 LRT laidų, kuriose pasakojome apie lietuvišką paveldą.

Kodėl supratau, kad jei ne aš, niekas to nepadarys? Nes mano gyvenime susidėjo daug tam tinkamų aplinkybių. Pravertė ne tik domėjimosi sferos (kultūra, istorija), bet – ne mažiau svarbu – galimybės judėti per pasaulį, ilgai būti užsienyje. Nuo 2017 m. – pradėjome dar gerokai iki pandemijos – su žmona daugiausia dirbame per atstumą, internetu, ir apie pusę metų būname užsienyje. Be to, dar ir mūsų darbas susijęs: padedame užsienio lietuviams atrasti lietuviškas šaknis archyvinėmis paieškomis, padedame atsikurti Lietuvos pilietybę (t. y. dalis „Gabalėliams Lietuvos“ surinktos informacijos padeda ir darbe, o darbe gauta informacija, kontaktai praverčia rengiant „Gabalėlius Lietuvos“).

Jeigu būtų kitaip, „Gabalėlių Lietuvos“ kūrimas būtų buvęs neįmanomas – juk didžiąją dalį visko darėme naudodami savo laiką, už savo pačių pinigus. Jei, tarkime, reiktų 3 ar 4 mėnesiams „eiti neapmokamų atostogų“ tam, kad tyrinėtum lietuvių paveldą, – kas reikalauja didžiulių išlaidų lėktuvų bilietams, kurui, nakvynėms – tai nebūtų įmanoma. O jei dar tektų tai daryti vienam, palikus šeimą...

O dabar sugebu suderinti keturis dalykus – savanorišką veiklą rengiant „Gabalėlius Lietuvos“ su darbu, su šeimyniniu gyvenimu (nes viską darome kartu su žmona Aiste) ir su pomėgiais (nes kelionės, kultūrų tyrinėjimas yra bene svarbiausias mano pomėgis).

Aišku, jokių būdų nesakau, kad niekas, be manęs, to paveldo netiria – tuo užsiima ir mokslininkai, ir kai kurių JAV lietuvių organizacijų aktyvistai. Tačiau „Gabalėliai Lietuvos“ ir pastarieji tyrimai turi kiek kitas funkcijas: „Gabalėliai Lietuvos“ yra internetinė enciklopedija, jos tikslas – kad apie kiekvieną kriterijus atitinkančią vietą būtų lengvai prieinama esminė informacija (nuotrauka, istorija). O moksliniai tyrimai ir pačių bendruomenių tyrimai dažniau atliekami labiau gilinantis į konkrečius objektus, organizacijas. Tačiau išeina taip, kad kai kurios vietos būna ištyrinėtos išsamiai, o apie likusias iš viso informacijos nėra ir jų tyrimai nenumatomi – nes išteklių riboti (trūksta žmonių, finansų), kyla sunkumų dėl visokios biurokratijos. Tas „skyles“ dengia „Gabalėliai Lietuvos“. O ten, kur visgi yra atlikti tyrimai, „Gabalėliai Lietuvos“ viską susistemina ir sutrumpina taip, kad sudomintų žmogų iš šalies.

Tačiau „Gabalėliai Lietuvos“ praverčia ir mokslininkams bei užsienio lietuvių bendruomenių nariams – nes aiškiai parodo kontekstą (pvz., tyrinėjant konkrečias lietuvių bendruomenes paprasta pamatyti, kiek dar būta bendruomenių aplinkui, kokiais atstumais, kiek lietuvių kapinių, bažnyčių, kuo tos bendruomenės paveldas skiriasi nuo aplinkinio). Taip pat „Gabalėliai Lietuvos“ skaito turistai iš Lietuvos ar užsienio lietuviai – tautinis turizmas populiarėja visame pasaulyje, juk lenkai ar žydai nuo seno važiuoja į Vilnių ieškoti su jų istorija susijusių vietų. „Savos“ vietos užsienyje yra proga iš naujo pažinti tiek savo šalies, tiek ir tos užsienio šalies istoriją (pvz., Amerikos lietuvių patirtis juk kartu yra ir visos Amerikos – imigrantų šalies – patirtis).

Deja, iki „Gabalėlių Lietuvos“ tokiam „lietuviškam turizmui“ labai trūko informacijos – tai irgi viena priežasčių, kodėl pradėjau šį projektą. O angliška „Gabalėlių Lietuvos“ versija domisi užsienio lietuvių palikuonys, kurie nebekalba lietuviškai, bet nori atrasti šaknis – ir ryšį su jomis „netoli namų“.

Kokia buvo penkerius metus trukusio projekto „Tikslas - Amerika“ pradžia?

Dar apie 2016 m. sulaukiau skambučio iš Lietuvos ambasados JAV. Jie skaitė svetainę „Gabalėliai Lietuvos“, pasiūlė padaryti interaktyvų internetinį lietuviško paveldo Amerikoje žemėlapi: tokį, kur galėtum paspaudęs ant kiekvieno objekto perskaityti ir pamatyti, kas ten yra.

Supratau, kad tai įmanoma tik kiekvieną objektą aplankius, patikrinus tikslią vietą, būklę – nes tos informacijos nebuvo. Tačiau JAV yra daugiausia lietuviško paveldo visame pasaulyje – taigi, tam jau nepakako „laisvu laiku užsukti“, tam reikėjo specializuotos ekspedicijos, finansavimo iš šalies.

Tokia galimybė atsirado 2017 m., kuomet buvo švenčiamas Lietuvos šimtmetis ir remiamos įvairios iniciatyvos jam įprasminėti. Laimėjome tą konkursą – misija ir toliau liko savanoriška, algos negavome, tačiau finansavimas mums padengė išlaidas ekspedicijos metu.

Kiek laiko užėmė „Tikslas – Amerika“? Pirma ekspedicija truko 16 dienų, antroji (2018 m.) – 26 dienas, trečioji (2019 m.) – 21 dieną, ketvirtoji (2021 m.) – pusantro mėnesio. Kone visas laikas naudotas vien lietuviško paveldo tyrinėjimui arba važiavimui nuo objekto prie objekto – iš viso įveikėme virš 33000 km. Būdavo ir kad keldavomės prieš aušrą, eidavome gulti po vidurnakčio. Ir, aišku, ekspedicijos laikas – tik dalis viso projekto: keli mėnesiai iki ekspedicijos būna pasiruošimas, bent keli mėnesiai po jos – informacijos tvarkymas, publikavimas.

Juk į žemėlapiį įtraukta per 750 objektų, kuriuos aplankėme patys,

nufotografavome, nufilmavome, kalbėjomės su juos kūrusiais lietuviais, pažymėjome tikslias koordinatas. Susitikome su maždaug 1400 žmonių – kalbu tiek apie tiesioginius pokalbius, tiek apie žmones, kurie dalyvavo mano paskaitose apie lietuvių paveldą. Tokių paskaitų JAV ir Kanadoje turėjome keliasdešimt – jas pradėjome rengti nuo 2019 m.

„Tikslas – Amerika“ buvo kiek kitoks projektas nei daugelis „Gabalėlių Lietuvos“ tyrimų – tiek dėl savo mastų, tiek dėl to, kad visą dėmesį skyrėme vien lietuviškam paveldui. Kitose šalyse to paveldo mažiau, atstumai tarp objektų didesni. O JAV vien Čikagoje pažymėjome 111 vietų ir praleidome iš viso apie porą savaitių. Vien Pensilvanijos Anglies regione – kur Amerikos lietuvių sostinė buvo dar XIX a., iki iškilo Čikaga – yra apie 30 lietuvių bažnyčių, apie 40 lietuvių kapinių. Ten išleistas ir pirmasis lietuviškas romanas pasaulyje V. Pietario „Algimantas“ – tą vietą irgi radome ir įtraukėme į internetinį žemėlapi.

Arizonos valstija

Kitose savo kelionėse daug labiau deriname savanorystę rengiant „Gabalėlius

Lietuvos“ su kitomis veiklomis, nes lietuviškų vietų kitose šalyse mažiau, o ir gyventi ten pigiau. Antai Brazilijoje, kur praleidome 3 mėnesius, ne tik ištyrinėjome lietuvišką paveldą, bet ir daug dirbome internetu, ir susitikome su klientais (beje, kai kurie jų pateikė ir informacijos „Gabalėliams Lietuvos“), ir laisvalaikio aplankėme įdomiausias Brazilijos vietas – nuo Amazonijos ir Pantanalio pelkių iki Rio de Žaneiro ar Salvadoro. Ten jau viską darėme išimtinai skirdami tik savo laiko ir lėšų.

Minėjote, kad rengiant žemėlapių teko susitikti su daugybe lietuvių, lankytis įvairiose lietuvių bendruomenėse. Ar noriai jos išitraukė į Jūsų atliekamus paveldo tyrinėjimus? Kokios pagalbos sulaukėte? Ar keliaujant po lietuviškojo paveldo Amerikoje vietas būta išimtinų susitikimų?

Projektas nebūtų įmanomas, jei ne Amerikos lietuvių pasakojimai, galimybė patekti į JAV lietuvių bažnyčių, klubų rūmų vidų. Taip pat JAV ir Kanados lietuviai parodė ir papildomų vietų (paminklų, kapinių), apie kurias jau net ir jokios knygos ar seni laikraščiai nerašė. Kai kurios išvis niekur nebuvo paminėtos. Preliminariai išsiaiškinęs, kur yra ar būta lietuvių bendruomenių, paveldo, mėginu užmegzti kontaktus, susitikti.

2017 m. ekspedicijoje JAV lietuviai daugiausia prisidėjo informacija. Vėliau, kai projektas jau tapo žinomas, sulaukėme ir daugiau pakvietimų pernaktuoti, tokiu būdu taupant lėšas. Taip pat, pasibaigus Lietuvos šimtmečio programai, JAV ir Kanados lietuviai padėjo tęsti projektą ir finansiškai – tiek pavieniai lietuviai, tiek organizacijos, kaip „Lietuvių fondas“. Visi rėmėjai, taip pat tie, kas papasakojo apie lietuviškas vietas, kas leido pernaktuoti, surašyti tikslasamerika.lt svetainėje. Šitaip projektas aprėpė visas JAV (lietuviško paveldo žinome 30 valstijų iš 50) ir Kanadą.

Ilinojaus valstija, Lemontas

Tačiau projektai „Gabalėliai Lietuvos“ ir „Tikslas – Amerika“ ypatingi tuo, kad mes važiuojame visur, kur tik sužinome apie lietuviško paveldo vietas – visai nesvarbu, ar ten užmezgame ryšius su vietos lietuviais, ar ten mums kas padės. Tikslas – aplankyti, sužymėti, nufotografuoti kiekvieną objektą. Dalis svarbiausių objektų yra ten, kur lietuvių bendruomenės sunykusios (pvz., lietuviai imigravo ir tą objektą sukūrė dar XIX a.). Tokiais atvejais jau viską darome patys, nakvojame viešbučiuose. O kartais nuvykę galiausiai sutinkame žmonių, kurie gali papasakoti apie tas vietas. Įsimintinų susitikimų buvo tiek, kad knygą reiktų rašyti!

Ir net ne vien su lietuviais. Juk siekiame užmegzti ryšį ir su dabartiniais lietuviško paveldo vietų šeimininkais tada, kai jos nebepriklauso lietuviams: mėginame savo dėmesiu, sertifikatais, patvirtinančiais įtraukimą į žemėlapi „Tikslas – Amerika“, parodyti jiems, koks jų turtas svarbus. Tie susitikimai neretai būna ištis įdomūs, nes niekada nežinai, ko tikėtis, ir labai smagu, kai ir nelietuviai lietuvišką paveldą saugo. Ar tai būtų vietnamietis Aušros Vartų bažnyčios Vusteryje, Masačusetse, klebonas, atsisakęs pervadinti bažnyčią, kai ši iš lietuvių perėjo vietnamiečiams, palikęs visus lietuviškus užrašus, meno kūrinius, paminklą lietuviams ir Gedimino gatvę šventoriuje. Ar anglikonų arkivyskupas, panašiai saugantis buvusią lietuvių bažnyčią su tarpukario Vyčiu frontone vos 2 km nuo Niagaros krioklių.

Kaip lietuvių bendruomenės rūpinasi lietuviškuoju paveldu? Kas, Jūsų manymu, paskatintų užsienio lietuvių, ypač jaunimo, susidomėjimą savo šaknimis?

Daugeliu atvejų lietuviškas paveldas išlieka būtent lietuvių bendruomenių dėka: jos prižiūri pastatus, organizuoja ten veiklą. Jos tą paveldą ir sukūrė ir kuria toliau – stato naujus paminklus ir kita. Tiesa, yra tam tikros „informacijos ribos“, kurios lemia, kad kai kuris paveldas pamirštas. Lietuvių bendruomenės dažniausiai gerai žino paveldą savo mieste – bet ne kitur, net jeigu objektas ir netoli. Taip pat nuo paveldo neretai atitrūksta tie, kas nebekalba lietuviškai (vaikai, anūkai), nes daug informacijos, veiklos yra tik lietuvių kalba. Tai stengiamės keisti „Gabalėliais Lietuvos“, kur lengvai prieinama informacija apie visos Amerikos ir pasaulio lietuvišką paveldą ir lietuviškai, ir angliškai.

Kanada, Ontario, Mississauga.

Manau, internetas, modernios technologijos yra puikus būdas pasiekti jaunimą. Taip pat ir laikina savanorystė. Šiaip visas lietuviškas paveldas, pavyzdžiui, lietuvių klubai ar parapijos, laikosi savanorių dėka, bet tai kitokia savanorystė, nei įprasta dabar jaunimui – tokia „amžina“, kai įstoji į organizaciją ir pašventi jai

gyvenimą.

Dabar yra daug didesnis žmonių judėjimas, hobių įvairovė, o „savanorystė“ jaunimui dažniausiai reiškia veiklą, truncančią dienas, savaites ar mėnesius, o ne visą gyvenimą. Ir tokia laikina savanorystė labai populiari. Yra daug būdų, kaip jaunimas galėtų įdomiai savanoriauti. Pavyzdžiui, išklause muziejaus kūrėjų pasakojimų, pavedžioti ekskursijas lietuvių muziejuje ar po Amerikos lietuvių bažnyčią per „Open House“. Arba skaitmeninti kokio lietuvių klubo archyvus perfotografuodami dokumentus. Arba įrašinėti senų JAV lietuvių pasakojimus, galbūt skelbdami juos socialiniuose tinkluose. Visa tai padėtų jiems ir įdomiai prisiliesti prie savo kilmės. Panašūs projektai kai kur vyksta.

Malonu, kad ir mes buvome tarp vieno tokio projekto įkvėpėjų. 2018 m. Ledforde, Ilinojuje, atradome apleistas lietuvių kapines. Apie jas jokios informacijos niekur nebuvo, tačiau susitikimo su vietos lietuviais metu vienas senelis (dabar jau, atrodo, miręs), užsiminė, kad „yra lietuvių kapinės Ledforde, bet jos visai apleistos, nieko ten nelikę“. Tikslios vietos, kur tos kapinės, negalėjo pasakyti, tačiau, „užsikabinę“ už tos informacijos, prašėme vietos lietuvių bent jau nurodyti žmogų, kuris galėtų žinoti vietą, ir telefono skambučiais keliaudami nuo žmogaus prie žmogaus galiausiai informaciją gavome, nuvažiavome į tas kapines. Tiksliau, kapinių jos nepriminė: tai buvo miškas su lietuviškais kokių 100 metų senumo antkapiais tarp tankių medžių, dalis išvartyta. Tarsi kokiam Sibire.

Bet kai apie tai parašiau „Gabalėliuose Lietuvos“, JAV lietuvių laikraštyje „Draugas“, susidomėjo Vilius Žalpys iš Oregono, kuris pats dirba kapinių vadovu savo mieste. Jis suorganizavo ekspediciją „Šaknys“ projekto „Misija: Sibiras“ stiliumi: JAV lietuvių jaunimo komanda vyko į Ledfordą, tvarkė kapines. 2021 m. vėl ten apsilankėme – visai kitas vaizdas, antkapiai atstatyti, miškas prakirstas. Ir jaunimui buvo įdomi patirtis.

Svarbu jaunimui ir suteikti galimybių savoms iniciatyvoms – kai kur pasitaiko, kad vyresni organizacijų nariai labai nori, kad jaunimas turėtų lygiai tokią lietuvišką veiklą, kokią savo vaikystėje turėjo jie patys, tačiau laikai keičiasi. Labai svarbu jaunimą įtraukti kad ir į kitokią veiklą, nes ateitis visgi priklauso jam. Yra gerų pavyzdžių, kaip Beriso (Argentina) lietuvių klubas „Nemunas“, kur mus pasitiko apie 20–30 metų lietuviškai puikiai kalbantys jaunuoliai, nors į Argentiną imigravo tik jų seneliai ar proseneliai, o klubui jau virš 100 metų. Ir yra blogų pavyzdžių, kur jau imigrantų vaikai visiškai nebesidomi lietuvybe, o išpūdingas paveldas ima

nykti su išmiršančia jį pastačiusia karta.

Apie tai, kaip saugoti lietuvių paveldą, esu parašęs „Gabalėliuose Lietuvos“ ilgą straipsnį

(<http://global.truelithuania.com/lt/how-to-save-lithuanian-american-heritage/>) – remiuosi gera patirtimi tų bendruomenių, kurios sėkmingai tai daro. Per savo misijas išgirstame daug gerų dalykų, ir daug liūdnu – skundų, kad „tai neįmanoma, viskas išnyks“. Stengiamės tuos gerus dalykus skleisti. Vieni yra atradę būdus, kaip dirbti su jaunimu, kiti – kaip gauti finansavimą (tiek iš Lietuvos, tiek iš JAV organizacijų), kiti dar ką nors. Reikia, kad vienur atrastą patirtį sėkmingai išnaudotų ir kiti: kaip visada, labiausiai trukdo „informacijos barjerai“.

Niekada negalima dėti ir taško, esą, „viskas jau išnyko“. JAV populiarūs genealoginiai tyrinėjimai, savo kilmės ieškojimas. Ne vienoje vietoje lietuvių bendruomenės „atgimė nuo nulio“. Pavyzdžiui, Jorktaune, Teksase, seniausia JAV lietuvių bendruomenė, kurios protėviai imigravo apie 1850 m., buvo tiek nutautėjusi, kad maždaug 1960 m. net neprisiminė, jog yra lietuvių kilmės – manė esantys vokiečiai, nes protėviai imigravo iš Mažosios Lietuvos, kuri žemėlapiuose buvo Vokietija. Bet tada kai kurie lietuvių palikuonys ėmėsi genealoginių tyrinėjimų – rado palėpėse savo seneliams ar proseneliams rašytus lietuviškus laiškus ir t. t. Rimtai tuo užsidegė – ir jau beveik sunykusias ir užmirštas lietuvių kapines sutvarkė, ir Jorktauno muziejų lietuviškais eksponatais aprūpino, ir net atminimo lentos „Lithuanians in Texas“ statybas suorganizavo. Visa tai aplankėme įgyvendindami projektą „Tikslas – Amerika“, susitikome su tais žmonėmis, kurių giminės JAV gyvena jau 150–170 metų, bet jie save laiko lietuviais (nors lietuviškai ir nekalba), pažymėjome žemėlapyje.

Šiaip lietuviybė turi pasaulyje didžiulį rezervą – vien milijonas ar daugiau amerikiečių yra lietuvių kilmės ir dešimtis ar šimtus tūkstančių kol kas tuo nesidominčių tikrai galima sudominti. Tam labai svarbu lengvai prieinama informacija internete: be „Gabalėlių Lietuvos“ svetainės, turiu ir truelithuania.com, kur anglų kalba pasakoju viską apie Lietuvą, jos istoriją, kultūrą – trumpai, bet išsamiai.

Kad lietuvių palikuonys susidomėtų kilme, svarbu ne tik lietuviškam paveldui Amerikoje, bet ir Lietuvai – juk tie žmonės yra potencialūs turistai, galintys atvykti į Lietuvą, potencialūs investuotojai į Lietuvą, jie renka JAV valdžią, kuri gali būti labai svarbi Lietuvos išlikimui, jei Lietuva atsidurtų panašioje situacijoje, kaip 2022 m. Ukraina.

Kokie lietuviškojo paveldo objektai padarė didžiausią įspūdį, pasirodė ypač svarbūs? Galbūt patyrėte netikėtų atradimų?

Žemėlapyje www.tikslasamerika.lt vietos suskirstytos į kelias kategorijas. Vienoje pusėje yra vietos, kur lietuviška telikusi tik istorija, arba tik detalės (pvz., lietuviškas užrašas, iškaltas ant pastato) – tai įdomiausia mokslininkams bei vietos

lietuviams. O kitoje pusėje – būtent tos išpūdingiausios ir svarbiausios vietos, kurios turėtų dominti (ir domina) turistus, net ne vien lietuvius. Galima pasirinkti, kad žemėlapyje būtų rodomos vien jos.

Tarp tų išpūdingiausių vietų – „modernaus tautinio lietuviško stiliaus“ pastatai, kaip Rytų Sent Luiso lietuvių bažnyčia. Šį stilių sukūrė Amerikos lietuvių architektai pokariu. Lietuvoje nieko panašaus neturime, nes Lietuva buvo okupuota sovietų. Iš modernių medžiagų ten kuriamos lietuviškos formos. Pavyzdžiui, bažnyčių bokštai – tarsi išdidinti betoniniai koplytstulpiai. Vitražai viduje – tautinės tematikos, gausu tradicinių medžio raižinių, dekoras – Gedimino stulpai, Vyčio kryžiai ir pan. Mums pasakojo, kad net nelietuvių kilmės amerikiečiai pradeda eiti į Sent Luiso lietuvių bažnyčią vien todėl, kad juos pritraukia tokia įdomi, netradicinė architektūra. To stiliaus pastatai yra gavę ir architektūros premijas Amerikoje.

Aistė ir Augustinas Žemaičiai Teksaso lietuvių kapinėse.

Tarp tų išpūdingiausių vietų – istorinės meniškos lietuviškos erdvės, tokios kaip 1936 m. lietuvių parkas Klivlande. Parke esi apsuptas paminklų Lietuvos didvyriams, panašūs į kuriuos pačioje Lietuvoje buvo sovietų nugriauti, o ten

išstovėjo visą laiką. Įspūdingi akmeniniai Gedimino stulpai – toks lyg tarpukario Kaunas Amerikoje. Ten net sakė kalbą prezidentas Smetona, kai pasitraukė į JAV. Jis, beje, ir žuvo, ir palaidotas Klivlande, jo žūties vieta ir jo kapas – irgi žemėlapyje tikslasamerika.lt.

Tarp tų įspūdingiausių vietų – didieji senieji Amerikos lietuvių klubai, kaip keturių aukštų Baltimorės lietuvių namai su Vyčiu fasade (1920 m.), neseniai atšventę šimtmetį. Baltimorės lietuvių namuose – ir didingo tautinio interjero salė, ir įdomus lietuvių muziejus, kuriame pamatai, kaip Lietuva, jos kova už nepriklausomybę, atrodė iš tos Atlanto pusės (pvz., eksponuojami koplytstulpiai, kuriuos Baltimorės lietuviai 1991 m. vežė į protestą Vašingtone, ir kiekvienas jų simbolizavo sausio 13 d. žudynių auką; eksponuojama lietuviška „pirkia“, kurią vežiodavo į mugės, kad papasakotų apie Lietuvą.

Tarp tų įspūdingiausių vietų – Čikagos Šv. Kazimiero lietuvių kapinės, dydžio tarsi viso didmiesčio kapinės. Unikalus jų paminklų stilius: daugybė jų didingi, tautiniai, su citatomis, atmenančiomis tuo metu okupuotą Lietuvą. Tos kapinės netgi įtrauktos į anglišką knygą „199 kapinės, kurias privalai pamatyti iki numirsi pats“ – toje knygoje yra dvejios lietuvių kapinės, Rasų kapinės Vilniuje ir Šv. Kazimiero Čikagoje. Šv. Kazimiero kapinėse Čikagoje palaidotos tokios įžymybės,

kaip generolas Povilas Plechavičius, geografas Kazys Pakštas, poetas Algimantas Mackus, arkivyskupas Paulius Marcinkus. Be to, gausu bendro pobūdžio paminklų lietuviams – išpūdingas Vytis, pirmasis pasaulyje paminklas Romui Kalantai: vien tose kapinėse sužymėjome keliolika objektų. Ir tai tik vienerios iš dvejų tokių lietuvių kapinių Čikagoje – dar yra ir Tautinės kapinės, kur ilsisi Marius Katiliškis, Jonas Šliūpas, jose irgi gausu paminklų.

Čikagos Šv. Kazimiero lietuvių kapinės

Tarp tų išpūdingiausių vietų – Čikagos Šv. Kryžiaus lietuvių bažnyčia, dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą pastatyta lietuvių, dirbusių Čikagos skerdyklose, ir vis dėlto dydžiu ir puošnumu lenkianti Lietuvos katedras. Tai bene didingiausia iš Amerikos lietuvių bažnyčių, ji įtraukta į ne vieną knygą apie Čikagos architektūrą.

Tarp tų išpūdingiausių vietų – Šenandoriaus lietuvių kapinynas Pensilvanijoje. Miestelis apie 1900 m. vadintas Amerikos Vilniumi ir iki šiol kas šeštas žmogus ten laiko save lietuviu. Tame miestelyje yra šešerios lietuvių kapinės, daugybė jų su įdomiais užrašais ant paminklų senąja lietuvių kalba.

Tarp tų išpūdingiausių vietų – Market Parko (*Marquette Park*) lietuvių rajonas Čikagoje, kur kadaise buvo tarsi Marijampolės dydžio lietuvių miestas, visi kalbėjo lietuviškai. Lietuviai paskui iš ten išsikėlė, bet daug paveldo liko, kaip antai viena didžiausių lietuvių bažnyčių Amerikoje (tautinio stiliaus, tebeveikianti), lietuvių vienuolynas, seni paminklai lietuviams (pvz., Dariui ir Girėnui), Lithuanian Plaza

gatvė, lietuviški užrašai fasaduose.

Ar esate numatę plėsti žemėlapi? Gal kada nors išvysime viso pasaulio lietuviškų vietų žemėlapi?

JAV ir Kanada žemėlapyje dabar jau visiškai padengtos, tačiau kai daugybė lietuviškų vietų yra ar buvo „ties pamiršimo riba“, karts nuo karto gauname informacijos apie papildomas, negirdėtas vietas: kai projektas internetinis, svetainę atsidaro ir žmonės, su kuriais nebuvo susitikęs ir apie kuriuos nežinojau, bet kurie, pasirodo, žino papildomų lietuviško paveldo vietų (nes, pvz., kokiose nors pamirštose lietuvių kapinėse palaidoti jų seneliai) ir man atsiunčia. Tada papildau žemėlapi, esant galimybei tas vietas vėliau aplankau pats. Kitų šalių – jų jau apie 40 – lietuvių paveldas yra www.gabaleliai Lietuvos.lt svetainėje.

Tačiau iš tiesų yra ir minčių į kitas šalis išplėsti ir žemėlapi, kad šis padengtų visą pasaulį. Yra ir kitų minčių – galbūt programėlė telefonams, knyga ar knygų serija, o galbūt – filmas.

Tai jau priklauso ir nuo kitų žmonių susidomėjimo, norų – vien savo jėgomis knygos jau neišleistume. Be to, ir nėra prasmės: šie projektai aktualūs ir svarbūs tiek, kiek žmonės jais domisi, kiek per juos atrandą lietuvišką kilmę ir paveldą.

Taigi, reikia daryti tai, kas labiausiai padėtų pasiekti daugiau žmonių, juos sudominti, įtraukti.

Idėjos, žinios ir kitokia pagalba visada laukiamos! Jei turite žinių apie papildomas lietuviško paveldo vietas, papildomų idėjų, pasiūlymų, galite rašyti augustinas.zemaitis@gmail.com.

Interaktyvus lietuviško paveldo JAV ir Kanadoje žemėlapis - www.tikslasamerika.lt

Lietuviško paveldo už Lietuvos ribų enciklopedija - www.gabaleliai Lietuvos.lt

Nuotraukos A.Žemaičio asmeninio archyvo.

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

www.pasauliolietuvis.lt

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

